ПРИРУЧНИК

ИЗВЕШТАВАЊЕ О ОСОБАМА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ (ОСИ) У МЕДИЈИМА

CEMA
Centar za monitoring i aktivizam
Center For Monitoring & Activism

САДРЖАЈ

1. Уводна разматрања 1
1.1. Историјска борба особа са инвалидитетом (ОСИ) 1
1.2. Језик инвалидности као одраз односа друштва и медија према ОСИ 4
1.3. Законске регулативе заштите права ОСИ 6

2. Пожељна пракса у медијском представљању особа са инвалидитетом 11
2.1. Како медији извештавају о особама са инвалидитетом (ОСИ)? 11
2.2. Како би медији требало да извештавају о особама са инвалидитетом (ОСИ)? 14
2.3. Пожељна пракса у медијском представљању деце са сметњама у развоју и инвалидитетом 16

3. Анализа медијских садржаја о ОСИ у локалним медијима 17
3.1. Квантитативна анализа медијских садржаја о ОСИ у локалним медијима 17
3.2. Квалитативна анализа медијских садржаја о ОСИ у локалним медијима 25
3.3. Тематске области 32

4. Препоруке и закључна разматрања 34

Литература 36

1. Уводна разматрања

Приручник је намењен свим новинарима и уредницима који извештавају о особама са инвалидитетом (ОСИ), али је и својеврсно упутство за праћење медија, из њега особе са инвалидитетом и њихове организације могу научити ***како да препознају неетичко извештавање и како да реагују и заштите се***.

Не смемо заборавити да медији могу да укажу на проблем дискриминације, али исто тако могу и да се нађу у улози дискриминатора формирајући или оснажујући већ постојеће предрасуде о особама са инвалидитетом. Већина припадника опште популације грађана Србије има у свом окружењу макар једну особу са инвалидитетом. Али и поред тога грађани су мало информисани о њиховом животу.

Ауторка ***Приручника*** је пошла од поставке да би било од изузетне користи имати квантитативна и квалитативна истраживања о медијима (посебно локалним) и извештавању о инвалидности како би се препознали главни проблеми и пратиле промене у медијској пракси.

1.1. Историјска борба особа са инвалидитетом (ОСИ)

„Под утицајем политичких и друштвених промена, али и уједињених активиста са инвалидитетом, у другој половини 20. века почиње да се развија социјални модел приступа инвалидности заснован на људским правима која припадају свима, као и језик инвалидности. Једна од највећих препрека на путу ових промена је људска свест. Зато је подизање свести континуиран процес који захтева истрајност, едукацију и мотивацију пре свега самих особа са инвалидитетом, као и целе јавности, уз обавезну употребу свих врста медија."

Јелена Милошевић[1]

Постоји далеко више дефиниција којима се указује на то шта инвалидност није, него оних које указују на то шта инвалидност јесте, односно инвалидност је ***концепт у развоју***. За потребе нашег ***Приручника***, ми ћемо инвалидност дефинисати као „стање привременог или трајног, делимичног или потпуног смањења физичких и/или интелектуалних способности услед наслеђеног, урођеног или стеченог обољења, оштећења, поремећаја,

[1] Милошевић, Јелена. „Представљање особа са инвалидитетом у књижевности, стрипу и филму." ЦМ Комуникација и медији 10.34 (2015): 97.

старости (често праћено смањењем могућности за социјалну интеракцију, рад и привређивање, што зависи од природе стања, саме особе, њеног непосредног окружења и друштва у коме живи), онеспособљеност, а ИНВАЛИДИТЕТ као привремену или трајну физичку и/или интелектуалну неспособност" (Ружичић 2003: 30–31).[2] Напоменули бисмо и да је инвалидност питање поштовања људских права и слобода, а суштина проблема је у физичким и психичким баријерама са којима се особе са инвалидитетом суочавају у свакодневном животу. [3]

Како се друштво односи према особама са инвалидитетом? Током историје су се ставови према особама са инвалидитетом мењали, од величања услед веровања да су „обележени" од Бога на рођењу, преко њиховог посматрања кроз медицинску призму инвалидности, као пасивних објеката туђе бриге, до **приступа инвалидности кроз призму људских права и социјалног модела према коме је инвалидност социјални феномен** (Башић 2014: 6–7; Милошевић 2015: 98).

Историја нам показује снагу стереотипа о инвалидности. У најстаријим цивилизацијама децу са оштећењима жртвовали су боговима и/или у најбољем случају постајали су врачеви и магови. У античка времена деца са инвалидитетом су убијана, а сматрало се и да би лекари требало да се старају само о телесно и духовно здравим грађанима (тзв. ***Платонов жиг***). Примера ради Спартанци су на планини Тајгет остављали „слабу и захржљалу" децу, (Башић 2014; Ружичић-Новковић 2014: 84). Средњи век карактерише пракса „тамњичења" и сегрегације особа са инвалидитетом, али и милосрдни приступ, где се о „убогима" из самилости брине црква и племство (Ружичић-Новковић 2014: 84).

Феминистички и антирасистички покрети су имали снажну друштвену подршку, док су се особе са инвалидитетом суочавале са новим изазовима, пре свега предрасудама према инвалидности. Перцепција о инвалидности почиње да се мења са учењем о индивидуализму по којем образовање има предност над наслеђем. Рационалисти су мишљења да особа здравог ума, без обзира на стање чула, може учити, а по сензуалистима у људском уму нема ничега што већ није било у чулима, па по њима особа здравих чула може стицати знање без обзира на стање ума. Занимљиво је да поменемо и да је Дидро

[2]Ауторка *Приручника* сматра ову дефиницију најприкладнијом, јер је цитирана ауторка и сама особа са инвалидитетом, а одбранила је магистарску тезу на тему „Представљање особа са инвалидитетом у медијском дискурсу Србије." Ауторка *Приручника* сматра да најприкладнију дефиницију „инвалидности" може дати особа са инвалидитетом.

[3]Ауторка *Приручника* би нагласила да је једна од најупечатљивијих порука Ружичић-Новковић iz HBO „Живети усправно" порука да њено оштећење није њен доминантан идентитет. Ружичић предлаже да се за особе са инвалидитетом користи термин „особа са оштећењима", детаљније видети: http://www.novimagazin.rs/vesti/kako-zive-osobe-sa-invaliditetom-u-subotici-video, (датум приступа: 20.11.2019.).

1751. године упутио француској јавности два писма, једно о слепима, намењено онима који виде и друго, *Писмо о глувима и немима* намењено онима који чују и говоре. Намера му је била да скрене пажњу јавности на проблеме слепих и глувих људи. Због тих писама, осуђен је на тромесечно заточеништво у замку Венсен (Башић 2014: 7).

Међутим, пресудан утицај на измену схватања друштва о особама са инвалидитетом у XX веку извршили су ***они сами*** – ретки појединци који су успели да наметну идеје које су постепено постајале инспирација јавних политика.

Доступни подаци и расположиве информације о животу особа са инвалидитетом показују да су оне биле и остале ***једна од најмаргинализованијих група*** у друштву изложена дискриминацији, сегрегацији и гетоизацији, свакодневно се суочавајући са бројним изазовима у виду архитектонских баријера, непостојања приступачног превоза и сервиса персоналне асистенције, као и ниске друштвене свести о питањима инвалидности. Однос медија према особама са инвалидитетом мењао се заједно са друштвеним приликама Данас, стичемо утисак да медији игноришу у свом извештавању особе са инвалидитетом (Милошевић 2015: 98). Да ли је у питању мањак времена или мањак финансијских средстава које медији издвајају за едукацију запослених о правима особа са инвалидитетом, или се воде профитом приликом одабира тема, у које сматрају да не спадају особе са инвалидитетом? Или се можда ради о све мањем броју медијских професионалаца?

Ми ћемо се водити премисом да **истински демократски медији информишу и охрабрују све чланове друштва и подстичу демократске вредности**. Засновани су на толеранцији и требало би да унапређују људска права као и поштовање различитости. Сада је тренутак за стручњаке у области медија да постану одговорнији у свом извештавању. Такође је и одговорност друштва да захтева демократскије медије, а чланови цивилног друштва имају дужност да своју поруку пошаљу тако да се њихов глас јасно чује.

1.2. Језик инвалидности као одраз односа друштва и медија према особама са инвалидитетом (ОСИ)

„Дискриминација особа са инвалидитетом је политичко питање које захтева и језичку ревизију. Потврда за ово основно становиште налази се у медијској продукцији код нас, у домену који обилује експлицитним примерима дискриминације оних који у друштву имају мању моћ, у овом случају особе са инвалидитетом. Константна је имплицитна дискриминација особа са инвалидитетом која пролази мимо уредника, новинарског тима, па и оних државних тела задужених за борбу против дисркиминације уопште".

Свенка Савић, професорка емеритус [4]

Језик је подложан сталним промена и утицајима који могу бити пожељни и непожељни. Промене у језику настале у настојању да се и у лексичком изразу спречи или смањи дискриминација спадају у пожељне, као на пример синтагма особа са инвалидитетом (Јовановић 2014: 43).

Језик инвалидности је синтагма под којом се подразумевају „изрази који се користе када се говори о особама са инвалидитетом, а настао је из незнања друштва како да се односи према њима" (Милошевић 2015: 101). Упоредо са променама у ставовима и односом друштва према особама са инвалидитетом, развијао се и тзв. језик инвалидности, односно те промене пратило је и мењање језика који је коришћен када се о особама са инвалидитетом говорило или писало (Милошевић 2015: 102).

Нажалост још увек је распрострањена терминологија базирана искључиво на дијагнози коју особа има, одакле су произашле неприхватљиве етикете попут аутистичари, ампутирци, церебралци, параплегичари, дауновци, дистрофичари. Ови термини карактеристични су за стручни жаргон или жаргон групе и не препоручују се у формалним ситуацијама, док речи слепац, глувић, идиот и слично имају погрдну конотацију (Милошевић 2015: 98; Петровић, 2010: 46; Адамс 2006: 10–19; Васић 2013: 39–41).

Особе са инвалидитетом су вековима сматране „теретом" за породицу и друштво, непожељном популацијом, инвалидност се везивала за болест, а термини попут немоћан, богаљ, болесник и слично су такве ставове само подстицали. На нашим просторима вековима су у употреби били термин „немоћни", „прокажени", „недужни", „осакаћени", „нагрђени" или „нечастни", док су педагошки радници за децу са инвалидитетом користили термине „абнормална" или „дефектна" деца (Милошевић 2015: 102; Петровић,

[4] Извод из рецензије магистарског рада Ружичић-Новковић 2014.

2010: 80–84). Појединци су се на јавним документима чак потписивали „као „лични“, „радни“ или „ратни“ инвалиди, као да је у питању занимање (Петровић, 2010: 82–83; Милошевић 2015: 102).

Инвалидност је једно од поља где примена у пракси иде споро упркос вишедеценијским настојањима, пре свега самих особа са инвалидитетом, да објасне да је инвалидност стање, а не врста болести. Патетика се увек „добро продавала" у медијима, па је из те перспективе, недовољно информисаном свету, примера ради синтагма „прикован/везан за колица" звучи сензационалистички, „особа са посебним потребама" помпезно, а „хендикеп" светски. Довољно је да поставимо питање: Шта значи „везан“, „прикован“ за колица? Ови термини сугеришу умањене вредности и капацитете, потенцирају пасивност и немоћ, док израз „инвалидно лице" значи да то лице има само једну карактеристику (Милошевић 2015: 102; Адамс 2006: 10–19).

Термин, нарочито у медијима „особа са посебним потребама" нема много смисла, с обзиром да одговор на питање које су то „посебне" потребе особа са инвалидитетом нико до сада није успео да пружи. Можда је начин задовољавања тих потреба другачији, али сама потреба је иста као и код свих других људи. Неадекватан је и термин „хендикеп" с обзиром да може имати много шире значење од оног који има реч „инвалидитет" (Милошевић 2015: 103).

Када користимо термин „особа са инвалидитетом", акценат стављамо на саму личност са свим врлинама и манама. Иако су, неадекватни термини и даље у употреби, данас се израз „особа са инвалидитетом" користи у већини међународних и домаћих докумената, а све више и у масовним медијима и свакодневном говору (Милошевић 2015: 98). Коректна употреба језика којим се описују особе са инвалидитетом „више није само питање језика, лингвистике, правописа" (Јовановић, 2012: 446), већ и заједничка одговорност пре свега „оних који заступају интересе особа са инвалидитетом, али и медија и појединаца који обликују и прослеђују информације" (Јовановић, 2012: 447).

Неоспорно се намеће закључак да новинари и уредници морају више радити на личној едукацији када је у питању извештавање о овој осетљивој теми, али и да особе са инвалидитетом морају бити активније у контакту са медијима, наметати им теме које су за њих значајне и редовно извештавати о свим акцијама које спроводе њихове организације.

1.3. Законске регулативе заштите права особа са инвалидитетом (ОСИ)

Особама са инвалидитетом припадају сва људска права као и осталим људима, они „не живе ни у каквом „специјалном", већ у једином друштву које постоји, и имају једнако право, али још увек не и једнаке могућности, да учествују у сваком његовом сегменту равноправно са својим сугрђанима/кама. **Једна од највећих препрека ка стварању инклузивног друштва јесу менталне баријере**" (Милошевић 2015: 98).

Универзална декларација о људским правима УН[5] подстакла је различите покрете за људска права да захтевају признавање права маргинализованих група, спречавање и елиминисање свих облика дискриминације и пуну равноправност грађана без обзира на њихова лична својства, уверења и убеђења. Међутим, требало је да прође дуже од пола века да би Уједињене нације усвојиле посебан инструмент којим се штите права особа са инвалидитетом.[6] Конвенција не ствара нова права за особе са инвалидитетом већ предвиђа које мере ће државе предузимати како би особама са инвалидитетом омогућиле да у пракси ефикасно остварују грађанска, политичка, економска, социјална, културна, социјална и сва друга права која им припадају, али прописује и мере које државе морају да предузму како би особама са инвалидитетом омогућиле пуно и равноправно учешће у свим областима друштвеног живота на основу једнакости са другима (Башић 2014: 8). Република Србија је ратификовала 29. маја 2009. године **Конвенцију о правима особа са инвалидитетом.**[7]

Практично, у непосредном окружењу имамо прегршт проблема са којима се особе са инвалидитетом свакодневно суочавају (дискриминација, отежано запошљавање упркос афирмативним мерама прописаних Законом, споро остваривање „инклузије" у образовању, неефикасност механизама који би требало да обезбеде друштвено укључивање, споро усклађивање подзаконских аката са законима, лоша приступачност јавних простора и објеката и сл.), тако да је упркос постигнутом нормативном напретку **тешко оценити колики је стварни напредак** у вези са положајем особа са инвалидитетом. Створен правни основ за развој система пружања услуга социјалне заштите у локалној заједници не значи превише уколико су у обзир узму подаци у вези са његовом применом (Башић 2014: 8–10).

[5] A/RES/217, 10. децембар 1948. године.

[6] Конвенција о правима особа са инвалидитетом у Генералној скупштини Уједињених нација је изгласана 13. децембра 2006. године.

[7] „Службени гласник РС", број 42/09.

Упркос томе што се наша држава определила да кроз инклузивне јавне политике, посебно у образовању и запошљавању, обезбеди друштвено укључивање ОСИ, постоје снажни отпори прихватања таквог модела друштвене интеграције. У прилог наведеном говори и податак да се стандардизована евиденција о особама са инвалидитетом не води у Србији, напросто зато што се дефиниције ОСИ разликују у прописима. Установе и организације воде евиденције о правима и услугама које пружају: Републички фонд ПИО о корисницима инвалидских пензија, Центри за социјални рад и фонд ПИО о корисницима додатка за помоћ и негу, Министарство просвете о ученицима који похађају специјалне школе или специјална одељења. Извештај Повереника за заштиту од дискриминације посвећен посматрању дискриминације ОСИ у Србији, руководи се проценом да ОСИ чине око 10% укупне популације у Републици Србији (између 700 и 800 000 људи). У генералном разматрању присутности инвалидитета у општој популацији, уобичајено се користи процена да она износи између 10% и 15% укупног становништва. Према подацима из 2011. године укупно 571 780 грађана може се сматрати ОСИ.

Претпоставка професионалног извештавања је познавање основних одредаба закона и правила професије, с једне стране, а с друге закона и правила којима се утврђује друштвени положај појединаца и групе о којима се извештава. У извештавању о особама са инвалидитетом од изузетног значаја је и познавање закона и прописа којима се штити приватност и достојанство личности. Са становишта новинарске професије и дужне пажње, новинаре обавезују (Јовановић 2014: 16):

1. **Закон о јавном информисању и медијима** („Службени гласник РС“, бр. 83/2014, 58/2015, 12/2016 (Аутентично тумачење)[8] – Новинари/уредници се упућују да посебну пажњу посвете с обзиром на предмет ***Приручника***: члан **9** (обавеза новинарске пажње), члан **10** (обавезе установа јавних медијских сервиса), члан **12** (права особа са инвалидитетом), члан **15** (јавни интерес уз обавезу објективног, непристрасног потпуног информисања као јавни интерес наводи се информисање и права особа са инвалидитетом).

Од изузетног значаја за професионално обављање новинарског посла су одредбе о правима новинара (члан **49**, члан **50**, члан **51**, члан **52**, члан **59**). Од посебног значаја за сензитивно и коректно извештавање су и одредбе из одељка информације о личности (члан **79**, члан **80**, члан **81**, члан **112**, члан **113**, члан **114**, члан **115**) (Јовановић 2014: 18–25).

[8]Доступно преко: http://www.rem.rs/uploads/files/Zakoni/Zakon%20o%20javnom%20informisanju%20i%20medijima.pdf, (датум приступа: 05.11.2019. године).

2. **Закон о електронским медијима** („Службени гласник РС", бр. 83/2014, 6/2016-др.закон).[9] Највећи значај овог закона и истовремено оно што га разликује од Закона о радиодифузији, јесте доследније усаглашавање са европском регулативом, пре свега са Европском директивом о аудио-визуелним медијским сервисима.

3. **Закон о јавним сервисима** ("Службени гласник РС", бр. 83 од 5. августа 2014., 103 од 14. децембра 2015., 108 од 29. децембра 2016. године).[10]

4. **Закон о заштити података о личности** ("Сл. гласник РС", бр. 87/2018)[11] – спречава „незаконито прикупљање, обраду, чување, коришћење и размену личних података као и њихово изношење из земље". Лични подаци се, могу користити „само на основу писмене сагласности грађанина", односно за малолетнике уз сагласност родитеља или старатеља (Јовановић 2014: 30).

5. **Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја** ("Сл. гласник РС", бр. 120/2004, 54/2007, 104/2009 и 36/2010)[12] – За професионално извештавање о социјално угроженим категоријама, сем директног контакта са корисницима и пружаоцима социјалних услуга, веома важан је неометан приступ информацијама од јавног значаја. Ове информације би по Закону о приступу информацијама од јавног значаја морале бити садржане у информаторима о раду на који су обавезне све јавне установе. Уколико подаци нису ажурирани, руководилац установе је дужан да најновије податке пружи заинтересованим медијима, а у случају неспоразума, подаци се могу добити посредством повереника за информације од јавног значаја (Јовановић 2014: 29).

[9] Доступно преко: http://www.rem.rs/sr/regulativa/zakonska-regulativa/zakon-o-elektronskim-medijima, (датум приступа: 06.11.2019. године).
[10] Доступно преко: http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2014/83/6/reg, (датум приступа: 06.11.2019. године).
[11] Доступно преко: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-zastiti-podataka-o-licnosti.html, (датум приступа: 11.11.2019. године).
[12] Доступно преко: https://www.rfzo.rs/download/zakoni/Zakon%20o%20slobodnom%20pristupu%20informacijama%20od%20jz-preciscen%20tekst.pdf, (датум приступа: 11.11.2019. године).

6. **Закон о забрани дискриминације** ("Сл. гласник РС", бр. 22/2009).[13] Ауторка напомиње да у многим законима којима се забрањује дискриминација прописане су прекршајне казне за оне који крше ову забрану.

7. **Кривични законик** ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019).[14]

8. **Кодекс новинара Србије**[15] – је документ који су усвојили Независно удружење новинара Србије (НУНС) и Удружење новинара Србије (УНС) 2006. и чије поштовање обезбеђује потпуно професионално извештавање, уз пуну заштиту новинара, медија и људи о којима се извештава. НУНС је и раније имао Кодекс, али постојећи је потпунији и стално се иновира. Савет за штампу (http://www.savetzastampu.rs/) је саморегулаторно тело које надзире примену Кодекса, а осим НУНС-а и УНС-а оснивачи Савета су Асоцијација медија и Локал прес (www.asmedi.org и www.localpress.org.rs).

Све одредбе *Закона о јавном информисању и медијима* односе се на све медије, а специфичности електронских медија и јавних сервиса регулисани су Законом о електронским медијима и Законом о јавним сервисима.Важно је знати да је за праћење рада електронских медија надлежно Регулаторно тело за електронске медије, раније Републичка радиодифузна агенција (РРА). Сви закони из домена јавног информисања могу се наћи на сајту Министарства културе и информисања (Јовановић 2014: 25).

Са становишта појединаца и група о којима се извештава пресудно је познавање следећих прописа:

- Устав Републике Србије;
- Закон о забрани дискриминације особа са инвалидитетом;
- Закон о социјалној заштити и подзаконска акта;
- Породични закон и подзаконска акта;
- Закон о пензијском и инвалидском осигурању;
- Закон о равноправности полова;

[13]Доступно преко: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zabrani_diskriminacije.html, (датум приступа: 17.11.2019. године).
[14]Доступно преко: https://www.paragraf.rs/propisi/krivicni-zakonik-2019.html, (датум приступа: 17.11.2019. године).
[15]Доступно преко: http://www.savetzastampu.rs/doc/Kodeks_novinara_Srbije.pdf, (датум приступа: 19.11.2019. године).

- Закон о раду;
- Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са
- инвалидитетом;
- Закон о здравственој заштити;
- Закон о основама система образовања и васпитања;
- Закон о црквама и верским заједницама;
- Закон о финансијској подршци породици;
- Закон о раду;
- Кривични законик (Јовановић 2014: 17).

Када је реч о медијском извештавању о ОСИ, у локалној средини, можемо уочити у различитим сферама јавности и јавног говора изостанак информација, њихову нерелевантност и недоследност у информисању, што се одражава на креирање, тј. одржавање (устаљене) „представе о инвалидности и особама са инвалидитетом као пасивним, недовољно способним особама којима нешто недостаје и којима је потребна помоћ околине и друштва на чијем су терету, те се најчешће породица жртвује за добробит свог члана/ице са неким оштећењем или смањеном способношћу, улога стручњака је наглашена, а друштво, односно доносиоци одлука, треба да помогну“. Сва до сада обрађена грађа, анализе и реакције на објављени медијски материјал у Србији на тему инвалидности у последњих петнаест година указују на то да не постоји уједначен приступ овом феномену, да већи део медијског материјала карактерише недовољна упућеност у тему оних који информације шаљу и оних који информације примају, што је праћено страхом од грешке, стереотипијом и сензационализмом, и субјективним приступом теми (Ружичић-Новковић 2014: 2).

Неопходно је да оргнизације особа с инвалидитетом, медији и одговарајуће државне институције заједно створе услове за објективно и коректно представљање особа с инвалидитетом и благовремено, тачно и на чињеницама засновано информисање о области инвалидности што је један од предуслова за активну улогу особа са инвалидитетом у животу шире заједнице.

2. Пожељна пракса у медијском представљању особа са инвалидитетом

2.1. Како медији извештавају о особама са инвалидитетом (ОСИ)?

Новинарство јесте занат, али и друштвени/јавни ангажман, који са собом носи велику одговорност, а које новинари, често, нису свесни. У нашем друштву расточених вредност и најчешће се као добро и праведно некритички прихвата све што медији, а посебно телевизије, сервирају. А сервирају свашта! Друштвено одговорно новинарство може се упоредити са друштвено одговорним пословањем предузећа или компанија.

Логично је да се привредно предузеће бори за профит, али нико нема право да, зарад повећања своје добити, загађује животну околину. Ако би неко, да би појефтинио производњу и више зарадио, пуштао отрове у реку или загађивао ваздух, морао би за то бити кажњен. Ако би неко предузеће профитирало на експлоатацији радника, такође би морало бити кажњено.

Исто тако и **медији немају право да подижу тираже загађивањем јавног простора**: распиривањем мржње, нетрпељивости, стигматизовањем или срамоћењем појединаца или друштвених група. Новинари и медији немају право да крше људска права својих саговорника или актера прича, да их излажу насиљу или да их срамоте.

Када говоримо о особама са инвалидитетом, медији их најчешће додатно маргинализују, и то на два начина:

Прво, невидљиви су. Ако осмотримо један ТВ дневник могли бисмо закључити да у овој земљи живе само здрави, кравatирани, гласни мушкарци четрдесетих или педесетих година, у црним лимузинама, који су више него доброситуирани. Из тога можемо закључити да су медијски и не само медијски (јер медији су огледало друштва, односно огледало распореда моћи у једном друштву) **маргинализовани**: жене, стари људи, деца и млади, особе са инвалидитетом, незапослени, ратни ветерани, сиромашни, Роми, бескућници, избеглице, мањинске заједнице, сексуалне мањине, жртве кривичних дела, болесни... и тако даље. Дакле, **готово сви смо ми**, осим политичких елита и елита капитала, **у мањој или већој мери маргинализовани**. Из ове чињенице произилази да проблем особа са инвалидитетом није проблем мањине, него већине чланова овог друштва.

Други вид маргинализације је још опаснији са становишта друштвене осетљивости и солидарности према особама са инвалидитетом – **то је стереотипно и сензационалистичко приказивање особа са инвалидитетом у медијима.** Наиме, ако их не игноришу, медији припаднике тих група приказују као искључене из друштва, затворене у унапред задате улоге. Тако, на пример, о њима се веома често извештава тако да треба пустити коју сузу, а незапитати се примера ради:

- *зашто се особама са инвалидитетом не обезбеди одговарајући посао, приступ јавним објектима, адекватно школовање, итд?*

Друга крајност је представљање особа саинвалидитетом као хероја који успешно савладавају препреке свакодневног живота „упркос инвалидитету“. Евидентно је стереотипно и дискриминишуће приказивање особа са интелектуалним тешкоћама и коришћење израза „дете“ чак и када је у питању одрасла особа. Требало би, међутим, нагласити да је медијско извештавање одраз опште слике и стања у друштву, као и ставова стручне јавности и институција система.

Зашто медији на овакав начин пишу о ОСИ? Има више разлога за то:

1. **Немар**

Прво, зато што је тако лакше. Рецимо, лакше је направити патетичну причу о „јадном инвалиду или избеглици“, него читати законе и конвенције, прозивати надлежне, потрудити се да сазнамо како је проблем неке маргинаизоване групе решен у другим земљама, **ући у срж проблема**.

2. **Таблоидизација**

Друго, зато што је тако, сензационалистичким и површним текстом или ТВ причом, лако привући публику и продати новину или обезбедити гледаност.

3. **Незнање и недостатак емпатије и храбрости**

Треће, зато што новинари нису довољно образовани, сензибилисани, па на крају крајева ни заинтересовани, да проблем ОСИ истраже до краја, и о томе заузму став.

4. **Неспремност на изазов**

Четврто, зато што је једноставније и лагодније повлађивати увреженим стереотипима, него покушати нешто „померити” у јавном мњењу и навести публику на размишљање.

Медији имају двоструки значај и улогу и у погледу сузбијања дискриминације особа са инвалидитетом. С једне стране, медији обезбеђују да особе са инвалидитетом на основама

једнакости остваре своје право на потпуно и редовно информисање, што подразумева доступност медијских садржаја у формату који је прилагођен особама са инвалидитетом. С друге стране, као форум јавне речи и канал преко кога се преносе поруке, медији могу значајно допринети развијању културе људских права, инклузији и промовисању идеје једнакости, али они, исто тако, као што смо претходно видели могу допринети и ширењу предрасуда и негативних ставова према особама са инвалидитетом.

У том смислу посебно је значајна улога медија у промени парадигме од распрострањеног и још увек доминантног медицинско-хуманитарног приступа ка социјалном приступу базираном на принципима људских права, једнакости и равноправног учешћа у друштву. Несумњиво је да коришћење адекватне терминологије и социјалног и аналитичко-истраживачког приступа приликом извештавања о положају особа са инвалидитетом може значајно допринети промени опште слике, која је данас још увек прилично базирана на стереотипима, стигматизацији и предрасудама.

Излаз из зачараног круга исти је као и из многих других зачараних кругова, и подједнако лако се превиђа: **то је образовање**. Чак и они новинари који су опредељени да о ОСИ пишу и говоре поштено без дискиминације, наилазе на проблеме:

- *какав језик применити да се не заобилази истина, а да то буде примерено, неувредљиво или, како се обично каже, „политички коректно”?*[16]

- *како избећи театралност и патетику, а да прича не изгуби душу, боју, укус, мирис и уверљивост?*

- *како направити причу која ће заинтересовати публику, јер без тога прича нема никаквог смисла, а притом „несклизнути” у сензационализам?*

- *како заузети став у причи која се бави особама са инвалидитетом?*

[16] Детаљније о језику инвалидности видети одељак **1.2**

2.2. Како би медији требало да извештавају о особама са инвалидитетом (ОСИ)?

Разумевање инвалидности и друштвених аспеката овог феномена основа је извештавања о статусу и проблемима особа са инвалидитетом. Такав приступ подразумева објективност у односу на инвалидност, односно схватање да се ***приступ особи са инвалидитетом ни по чему не разликује у односу на социјалне контакте са другим људима*** – инвалидност није повод за заштитничко или сажаљиво извештавање, није ни основа за преувеличавања. Препрека њиховој равноправности јесте маргинализација, али и претерано позитивни или негативни ставови. Особе с инвалидитетом нису ни „јадне“, нити су „хероји“. Реч је о људима који имају своје ставове, осећајност и уколико пишемо, истражујемо о њима треба да их чујемо и да о њима размишљамо на исти начин на који то чинимо када су у питању суграђани без инвалидитета (Башић 2014: 27).

Комуникација са особама са инвалидитетом је заснована на правилима опште комуникације: саговорник се слуша пажљиво и стрпљиво; разговара се нормалним тоном; не говори се и не завршава реченица у име саговорника; не испољава се претерана радозналост; обраћање је увек директно; користе се уобичајени колоквијални изрази и сл. Свако од ових упутстава требало би применити у сваком разговору. Оно што је различито у разговору са човеком, женом, дететом са инвалидитетом су баријере које имамо у односу на инвалидност (Башић 2014: 28–29).

До постизања политичке културе засноване на вредностима људских права, инклузије, пуног разумевања различитости потребан је предан рад унутар медија на достизању стандарда који намеће новинарска професија. Обавештеност новинара, уредника о стандардима људских права и приступима маргиналних група, међу којима су и особе са инвалидитетом допринеће да та маргина постепено нестаје, а да се повећава грађански простор у којем се јавним политикама остварује фактичка равноправност (Башић 2014: 28–29).

Полазећи од значаја и улоге медија у креирању и мењању слике коју друштво има о особама са инвалидитетом, од медија се очекује да уложе снажније напоре како би се упознали са проблемима са којима се сусрећу без обзира што постоји правна регулатива која гарантује њихова права и слободе:

- проблем инвалидности би требало сагледати као проблема друштва и државе Србије која није створила једнаке услове и могућности за све своје грађане и грађанке, без обзира на њихове различитости;

- улога медија била би значајна у отварању и расветљавању феномена насиља над женама са инвалидитетом као и смањење њихове искључености у језику;

- медији би требало да избегавају да приказују физичке и менталне недостатке као битно одређујуће факторе особа са инвалидитетом. А са друге стране, требало би да поред хуманих разлога, воде рачуна о њиховим људским правима приликом извештавања;

- требало би избегавати третирање особа са инвалидитетом у медијима као жртава, заштитнички, већ искључиво објективно;

- медијски радници би требало да препознају и прихвате проактивнију улогу у креирању антидискриминационе климе у друштву, објављујући информације и садржаје о случајевима дискриминације, тражећи, како решења, тако и одговоре од надлежних органа;

- представници/е медија би требало да омогуће особама са инвалидитетом да што чешће јавно говоре о својим позитивним и негативним искуствима која доживљавају у свакодневним животома, чиме би се директно утицало на већи степен информисаности грађана/ки, као и на стицање увида у могућности и ограничења са којима се особе са инвалидитетом свакодневно сусрећу;

- новинари/ке би требало да опомињу надлежне органе који су надлежни за заштиту права особа са инвалидитетом, да није довољно што су донели читав сет закона која промовишу заштиту поменуте рањиве групе, већ да донешене законе треба имплементирати у сваком појединачном и групном случају.[17]

Заговорницима питања инвалидности су медији потребни, као савезници у промовисању Конвенције УН о правима особа са инвалидитетом. Стога је од кључне важности да ове две групе сарађују у уклањању негативног извештавања и подржавању оснажујућег приступа питањима инвалидности и достојанственог портретисања особа са инвалидитетом.

[17] Прилагођено из *Приручника за локалне медије о (не)дискриминацији*, мр Кристина Бојановић, мр Мирјана Влаховић Андријашевић, Марина Аџић, август 2018. године

2.3. Пожељна пракса у медијском представљању деце са сметњама у развоју и инвалидитетом

Снимање ментално оболелих особа је забрањено етичким кодексима, јер је њихова одговорност за сопствене речи и поступке умањена, или је нема. Исто тако, замагљивање лика оваквих особа можда не изврагава понижењу конкретну особу, али то чини свим особама у њеном или сличном стању, као групи.

Да ли тема медијског извештаја дете или сметња у развоју или инвалидитет? Да ли је дете у медијском извештају представљено као особа, дакле са именом и презименом? Да ли детету омогућено да прича о себи? Да ли дете питано да ли жели да се разговара о инвалидитету или сметњи коју има?

Када не постоји сигуран став новинара да ли да користи изразе као што су „сметње у развоју" и „инвалидитет", требало би потражити став стручњака и самог детета о којем је реч. Понекад ови изрази могу допринети да публика (читаоци, гледаоци) боље разумеју проблем који дете има, али исто тако употреба ових израза може да оснажи предрасуде и повећа незнање. Постоји разлика између указивања на друштвену неједнакост која децу са сметњама у развоју или инвалидитетом доводи у неравноправни положај у односу на друге особе, и „емотивног" писања које само изазива сажаљење и продубљује неједнакост.

Деца са тешкоћама у учењу нису ментално оболела деца, нити су сва деца са сметњама хронични болесници, а инвалидитет није заразан, већ последица различитих фактора. Већина деце са сметњама у развоју или инвалидитетом не сматра себе бесмоћним особама, нити особама другог реда, те их на тај начин не би требало представљати у медијима.[18]

[18] Преузето из ***Приручника*** (ауторке др Гордане Стаменковић) Центра за мониторинг и активизам. Ова невладина организација је израдила ***Приручник*** *„Извештавање о деци и младима у локалним медијима''* у оквиру истоименог пројекта који је подржало Министарство за културу и информисање Републике Србије. Циљ овог пројекта је унапређење професионалних и етичких стандарда локалних медија у извештавању о темама у којима се говори о деци. Приручник доступан преко: https://www.cema.rs/docs/1574252606-IZVESTAVANJE%20O%20DECI%20I%20MLADIMA%20U%20MEDIJIMA.pdf (Датум приступа: 01.12.2019.).

3. Анализа медијских садржаја о ОСИ у локалним медијима

У фокусу овог одељка ***Приручника*** су модели извештавања у локалним медијима о једној од највећих рањивих група, особама са инвалидитетом, најчешће грешке и начини како их избећи. Кроз серију текстова објављених у локалним медијима уочени су преовлађујући модели извештавања, слични као и код других рањивих група у нашој локалној заједници.

3.1. Квантитативна анализа заступљености медијских садржаја о ОСИ у локалним медијима

Анализом новинарских текстова објављених у последњих годину дана у локалним медијима, циљ је био да се утврди начин представљања теме инвалидности у медијском дискурсу, утврди колико се у новинарским текстовима води рачуна о равноправности особа са инвалидитетом, односно, да ли се и на који начин идентификују и друге личне карактеристике сем оних којима се, у зависности од перспективе указује на смањење неке способности као узрочника за неповољнији положај особе са инвалидитетом.

Циљ нам је био да укажемо и на могуће начине извештавања који би допринели успостављању прихватљивих модела друштвеног и индивидуалног понашања према заједници особа са инвалидитетом и њеног представљања у сфери јавног говора, заснованог на равноправности свих учесника/ца.

Истраживање је спроведено на доступној грађи у последњих годину дана, почев од 01.01.2019. до 31.12.2019. године, на основу медијског материјала прикупљеног са веб странице ***Портал западне Србије*** (www.pzs.rs), који је првенствено намењен особама са неком врстом инвалидитета, и једини је те врсте у западној Србији. Анализирани су текстови из ***недељника Чачански глас*** (https://www.caglas.rs/), и вести са портала ***Морава инфо*** (http://moravainfo.rs/).

Портал западне Србије (www.pzs.rs) је објавио у току 2019. године следеће медијске садржаје о ОСИ:

- **у децембру 2019. године је објављено шест медијских садржаја о ОСИ**:

- ✓ *„Слабо видљиви за послодавце“*, (датум објаве: 25.12.2019.), пројектно суфинасирање – град Чачак;[19]
- ✓ *„Подељени новогодишњи пакетићи корисницима услуге лични пратилац детета“,* (датум објаве: 26.12.2019.);[20]
- ✓ *„Свакодневна борба за већу видљивост особа са инвалидитетом“,* пројектно суфинасирање – општина Косјерић, (датум објаве: 26.12.2019.);[21]
- ✓ *„Кошаркаши Борца поделили пакетиће корисницима Зрачка“,* (датум објаве: 27.12.2019.);[22]
- ✓ *„Дарко Кузмановић – На путу до циља“*, (датум објаве: 27.12.2019.), пројектно суфинасирање – град Чачак;[23]
- ✓ *„Весна Петровић –Посао је стуб сигурности“,* (датум објаве: 28.12.2019.), пројектно суфинасирање – град Чачак.[24]

Први проблем са којим се ауторка суочила је приступ веб страници *Портала западне Србије* (www.pzs.rs) (пријављује грешку приликом приступа). На порталу се приликом првог приступа (15.12.2019.) налазило шест текстова и сви су објављени у децембру 2019. године, да би притом, приликом наредног приступа, три дана касније тексту *„Слабо видљиви за послодавце”*, са датумом објаве: 25.12.2019., пројектно суфинасирање

[19] Тексту више није могуће приступити.

[20] Текст доступан преко:
http://www.pzs.rs/vest/1253/%D0%9F%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D1%99%D0%B5%D0%BD%D0%B8-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D1%9A%D0%B8-%D0%BF%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%9B%D0%B8-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BC%D0%B0-%D1%83%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%D0%B5-%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D1%86-%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%B0/

[21] Текст доступан преко:
http://www.pzs.rs/vest/1252/%D0%A1%D0%B2%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D0%BD%D0%B0-%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B1%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D0%B2%D0%B5%D1%9B%D1%83-%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D1%99%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82-%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B0-%D1%81%D0%B0-%D0%B8%D0%BD%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%BC/

[22] Текст доступан преко:
http://www.pzs.rs/vest/1255/%D0%9A%D0%BE%D1%88%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%B0%D1%88%D0%B8-%D0%91%D0%BE%D1%80%D1%86%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BB%D0%B8-%D0%BF%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%9Be-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BC%D0%B0-%D0%97%D1%80%D0%B0%D1%87%D0%BA%D0%B0/

[23] Текст доступан преко:
http://www.pzs.rs/vest/1254/%D0%94%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%BE-%D0%9A%D1%83%D0%B7%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%9B---%D0%9D%D0%B0-%D0%BF%D1%83%D1%82%D1%83-%D0%B4%D0%BE-%D1%86%D0%B8%D1%99%D0%B0/

[24] Текст доступан преко:
http://www.pzs.rs/vest/1256/%D0%92%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%B0-%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%9B---%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%B0%D0%BE-%D1%98%D0%B5-%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B1-%D1%81%D0%B8%D0%B3%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8/

– град Чачак, није било могуће приступити. Последњи објављен медијски садржај о ОСИ је новинарски текст *„Весна Петровић – Посао је стуб сигурности”*, (датум објаве: 28.12.2019.), пројектно суфинансирање – град Чачак. Анализа је стога спроведена на доступној грађи која је објављена у децембру 2019. године, а предмет анализе су била два објављена текста.

Недељник „Чачански глас” (https://www.caglas.rs/) је у току 2019. године објавио двадесет и седам (27) медијских садржаја о ОСИ[25], и то:

- **у јануару 2019. године објављен је један медијски садржај о ОСИ:**
- ✓ *„Канцеларија за младе: ПАКЕТИЋИ ЗА БОЛЕСНУ И ДЕЦУ ИЗ СОЦИЈАЛНО УГРОЖЕНИХ ПОРОДИЦА“* (датум објаве: 8. јануар 2019.)*;*[26]
- **у фебруару 2019. године није било објављених медијских садржаја о ОСИ;**
- **у марту 2019. године објављено је шест медијских садржаја о ОСИ:**
- ✓ *„Један дан у мојим ципелама“,* (датум објаве: 6. март 2019.);[27]
- ✓ *„УДРУЖЕЊЕ РВИ И ППБ ГРАДА ЧАЧКА ОБЕЛЕЖИЛО ДЕВЕТ ГОДИНА ПОСТОЈАЊА“,* Поднаслов: *„ЧАЧАНСКО УДРУЖЕЊЕ ЈЕДНО ОД НАЈАКТИВНИЈИХ У СРБИЈИ“*, (датум објаве: 8. март 2019.)*;*[28]
- ✓ *„Да ли смо свесни како је бити особа са хендикепом?“,* (датум објаве: 11. март 2019.);[29]
- ✓ *„ДАН ОТВОРЕНИХ ВРАТА У МЕЂУОПШТИНСКОЈ ОРГАНИЗАЦИЈИ СЛЕПИХ ЧАЧАК“,* Поднаслов: *„ПОДРШКА И ЉУБАЗНОСТ – ОДГОВОР НА ПИТАЊЕ КАКО ДА БУДЕ БОЉЕ“,* (датум објаве: 15. март 2019.);[30]
- ✓ *„ОБЕЛЕЖЕНИ СВЕТСКИ ДАН ШУМА И ОСОБА СА ДАУНОВИМ СИНДРОМОМ“,* (датум објаве: 21. март 2019.);[31]

---

[25] Детаљније о темама извештавања видети у одељку **3.3**

[26] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/%d0%ba%d0%b0%d0%bd%d1%86%d0%b5%d0%bb%d0%b0%d1%80%d0%b8%d1%98%d0%b0-%d0%b7%d0%b0-%d0%bc%d0%bb%d0%b0%d0%b4%d0%b5-%d0%bf%d0%b0%d0%ba%d0%b5%d1%82%d0%b8%d1%9b%d0%b8-%d0%b7%d0%b0-%d0%b1%d0%be%d0%bb%d0%b5/

[27] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/%d1%98%d0%b5%d0%b4%d0%b0%d0%bd-%d0%b4%d0%b0%d0%bd-%d1%83-%d0%bc%d0%be%d1%98%d0%b8%d0%bc-%d1%86%d0%b8%d0%bf%d0%b5%d0%bb%d0%b0%d0%bc%d0%b0/

[28] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/%d1%83%d0%b4%d1%80%d1%83%d0%b6%d0%b5%d1%9a%d0%b5-%d1%80%d0%b2%d0%b8-%d0%b8-%d0%bf%d0%bf%d0%b1-%d0%b3%d1%80%d0%b0%d0%b4%d0%b0-%d1%87%d0%b0%d1%87%d0%ba%d0%b0-%d0%be%d0%b1%d0%b5%d0%bb%d0%b5%d0%b6%d0%b8-2/

[29] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/%d0%b4%d0%b0-%d0%bb%d0%b8-%d1%81%d0%bc%d0%be-%d1%81%d0%b2%d0%b5%d1%81%d0%bd%d0%b8-%d0%ba%d0%b0%d0%ba%d0%be-%d1%98%d0%b5-%d0%b1%d0%b8%d1%82%d0%b8-%d0%be%d1%81%d0%be%d0%b1%d0%b0-%d1%81%d0%b0-%d1%85/

[30] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/%d0%b4%d0%b0%d0%bd-%d0%be%d1%82%d0%b2%d0%be%d1%80%d0%b5%d0%bd%d0%b8%d1%85-%d0%b2%d1%80%d0%b0%d1%82%d0%b0-%d1%83-%d0%bc%d0%b5%d1%92%d1%83%d0%be%d0%bf%d1%88%d1%82%d0%b8%d0%bd%d1%81%d0%ba%d0%be%d1%98/

- ✓ *„РАНА ИНТЕРВЕНЦИЈА ЈЕ ПРЕСУДНА КОД АУТИЗМА“*, (датум објаве: 27. март 2019.);[32]

- **у априлу и мају 2019. године није било објављених медијских садржаја о ОСИ;**
- **у јуну 2019. године објављено је седам медијских садржаја о ОСИ:**
  - ✓ *„УСПЕХ УДРУЖЕЊА ГЛУВИХ И НАГЛУВИХ“,* (датум објаве: 4. јун 2019.);[33]
  - ✓ *„ХИДРОТЕРАПЕУТСКЕ РАДИОНИЦЕ ЗА ДЕЦУ СА АУТИЗМОМ“,* (датум објаве: 4. јун 2019.);[34]
  - ✓ *„БЕБИ АЛАРМИ ЗА ГЛУВЕ РОДИТЕЉЕ“,* Поднаслов: *„ЗА БЕЗБРИЖНИЈЕ ОДРАСТАЊЕ ДЕЦЕ“,* (датум објаве: 7. јун 2019.);[35]
  - ✓ *„РЕКОНСТРУКЦИЈА ДОМА СЛЕПИХ“,* (датум објаве: 13. јун 2019.);[36]
  - ✓ *„У САВЕЗУ СЛЕПИХ И СЛАБОВИДИХ У ЧАЧКУ ПРЕДСТАВЉЕН НОВИ ГОВОРНИ СОФТВЕР ЗА АНДРОИД ТЕЛЕФОНЕ“*, (датум објаве: 22. јун 2019.);[37]
  - ✓ *„УСПЕХ СПОРТСКОГ УДРУЖЕЊА ГЛУВИХ И НАГЛУВИХ ЧАЧАК - БРОНЗАНА У РУКОМЕТУ“,* (датум објаве: 23. јун 2019.);[38]
  - ✓ *„НЕМА ПРЕПРЕКА ЗА ХРАБРОСТ И ОДГОВОРНОСТ“,* (датум објаве: 26. јун 2019.);[39]
- **у јулу и августу 2019. године објављен је по један медијски садржај о ОСИ (укупно два):**

✓ *„УДРУЖЕЊЕ ЗА ПОМОЋ МЕНТАЛНО НЕДОВОЉНО РАЗВИЈЕНИМ ОСОБАМА ОРГАНИЗОВАЛО ИЗЛЕТ НА ПЕРУЋАЦ“,* Поднаслов: *„ДРАГОЦЕНЕ УСПОМЕНЕ СА ДРИНЕ“,* (датум објаве: 6. јул 2019.);[40]

✓ *„ОБУКА ЗА УСЛУГУ ЛИЧНИ ПРАТИЛАЦ ДЕТЕТА „КОРАК ПО КОРАК*“, (датум објаве: 13. август 2019.);[41]

- **у септембру 2019. године објављено је четири медијска садржаја о ОСИ;**

---

[31] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/%d0%be%d0%b1%d0%b5%d0%bb%d0%b5%d0%b6%d0%b5%d0%bd%d0%b8-%d1%81%d0%b2%d0%b5%d1%82%d1%81%d0%ba%d0%b8-%d0%b4%d0%b0%d0%bd-%d1%88%d1%83%d0%bc%d0%b0-%d0%b8-%d0%be%d1%81%d0%be%d0%b1%d0%b0-%d1%81%d0%b0-%d0%b4/

[32] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/%d1%80%d0%b0%d0%bd%d0%b0-%d0%b8%d0%bd%d1%82%d0%b5%d1%80%d0%b2%d0%b5%d0%bd%d1%86%d0%b8%d1%98%d0%b0-%d1%98%d0%b5-%d0%bf%d1%80%d0%b5%d1%81%d1%83%d0%b4%d0%bd%d0%b0-%d0%ba%d0%be%d0%b4-%d0%b0%d1%83%d1%82/

[33] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/uspeh-udruzenja-gluvih-i-nagluvih/

[34] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/hidroterapeutske-radionice-za-decu-sa-autizmom/

[35] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/bebi-alarmi-za-gluve-roditelje/

[36] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/rekonstrukcija-doma-slepih/

[37] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/u-savezu-slepih-i-slabovidih-u-cacku-predstavljen-novi-govorni-softver-za-android-telefone/

[38] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/uspeh-sportskog-udruzenja-gluvih-i-nagluvih-cacak-bronzana-u-rukometu/

[39] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/nema-prepreka-za-hrabrost-i-odgovornost/

[40] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/udruzenje-za-pomoc-mentalno-nedovoljno-razvijenim-osobama-organizovalo-izlet-na-perucac/

[41] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/obuka-za-uslugu-licni-pratilac-deteta-korak-po-korak/

- ✓ *„РАДИОНИЦЕ У ОВЧАР БАЊИ ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ – ГЛУМА КАО ТЕРАПИЈА“,* (датум објаве: 1. септембар 2019.);[42]
- ✓ *„ПРОЈЕКАТ „МЕДИЈСКА НЕ/ВИДЉИВОСТ ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ“, ПРИЛИКА ДА СЕ ЧУЈЕ РЕЧ РОДИТЕЉА“,* (датум објаве: 12. септембар 2019.);[43]
- ✓ *„УСЛУГУ ЛИЧНОГ ПРАТИОЦА У ЧАЧКУ КОРИСТЕ 52 ДЕТЕТА, АЛИ СУ ПОТРЕБЕ ВЕЋЕ“,* (датум објаве: 23. септембар 2019.);[44]
- ✓ *ОТВОРЕНА ИЗЛОЖБА „ОСОБЕ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ КОЈЕ СУ МЕЊАЛЕ СВЕТ“,* (датум објаве: 26. септембар 2019.);[45]
- **у октобру 2019. године објављен је један медијски садржај о ОСИ:**
- ✓ *„ДАН СЛЕПИХ И СЛАБОВИДИХ - „ПОМАКА ИМА, АЛИ ЖИВОТ И ДАЉЕ ТЕЖАК“,* (датум објаве: 15. октобар 2019.);[46]
- **у новембру 2019. године објављено је два медијска садржаја о ОСИ:**
- ✓ *„ПОЗОРИШНОМ ПРЕДСТАВОМ ЗАВРШЕНЕ РАДИОНИЦЕ ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ“,* Поднаслов: *„ТРИ МЕСЕЦА ОСМЕХА“,* (датум објаве: 3. новембар 2019.);[47]
- ✓ *„БРАНКА НЕДОВИЋ НАПОКОН ДОБИЛА СПЕЦИЈАЛНУ СТОЛИЦУ ЗА ИНВАЛИДНА ЛИЦА (ВИДЕО)“,* (датум објаве: 6. новембар 2019.);[48]
- **у децембру 2019. године објављено је четири медијска садржаја о ОСИ:**
- ✓ *„ОБЕЛЕЖЕН ДАН ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ У УСТАНОВИ „ЗРАЧАК“,* (датум објаве: 3. децембар 2019.);[49]
- ✓ *„МЕДИЈСКА НЕ/ВИДЉИВОСТ ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ“- НОВИНАРСКЕ РАДИОНИЦЕ У ШКОЛИ „1. НОВЕМБАР“,* (датум објаве: 18. децембар 2019.);[50]
- ✓ *„СЛЕПИМ И СЛАБОВИДИМ ОСОБАМА НИЈЕ ЛАКО У САОБРАЋАЈУ“,* (датум објаве: 24. децембар 2019.);[51]
- ✓ *„ЗА БОЉИ ПОЛОЖАЈ ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ“,* (датум објаве: 26. децембар 2019.);[52]

[42] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/radionice-u-ovcar-banji-za-decu-i-mlade-sa-smetnjama-u-razvoju-gluma-kao-terapija/

[43] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/projekat-medijska-ne-vidiljivost-osoba-sa-invaliditetom-prilika-da-se-cuje-rec-rodotelja/

[44] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/uslugu-licnog-pratioca-u-cacku-koriste-52-deteta-ali-su-potrebe-vece/

[45] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/otvorena-izlozba-osobe-sa-invaliditetom-koje-su-menjale-svet/

[46] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/dan-slepih-i-slabovidih-pomaka-ima-ali-zivot-i-dalje-tezak/

[47] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/pozorisnom-predstavom-zavrsene-radionice-za-decu-i-mlade-sa-smetnjama-u-razvoju/

[48] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/branka-nedovic-napokon-dobila-specijalnu-stolicu-za-invalidna-lica-video/

[49] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/obelezen-dan-osoba-sa-invaliditetom-u-ustanovi-zracak/

[50] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/medijska-ne-vidljivost-osoba-sa-invaliditetom-novinarske-radionice-u-skoli-1-novembar/

[51] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/slepim-i-slabovidim-osobama-nije-lako-u-saobracaju/

[52] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/za-bolji-polozaj-osoba-sa-invaliditetom/

Предмет анализе ће бити неколико новинарских текстова, као примера добре и лоше новинарске праксе.

Портал „Морава инфо" (http://moravainfo.rs/) је у току 2019. године објавио тридесет (30) медијских садржаја о ОСИ[53], и то:

- **у јануару 2019. године објављен је један текст који је за тему извештавања имао доделу новогодишњих пакетића:**
- ✓ *„Волонтери Канцеларије за младе припремили 500 пакетића за болесну и социјално угрожену децу"*, (датум објаве: 5. јануар 2019.);[54]
- **у фебруару 2019. године није било објављених медијских садржаја о ОСИ;**
- **у марту 2019. године објављен је један медијских садржаја о ОСИ:**
- ✓ *„Дан отворених врата у Дому слепих у Чачку"*, (датум објаве: 14. март 2019.);[55]
- **у априлу 2019. године објављена су два медијска садржаја о ОСИ:**
- ✓ *„У школи "1. новембар" маскенбалом обележен Светски дан особа са аутизмом"*, (датум објаве: 2. април 2019.);[56]
- ✓ *„Кориснике ће до "Зрачка" и школе "1. новембар" ускоро превозити нови мини-бус"*, (датум објаве: 18. април 2019.);[57]
- **у мају 2019. године објављена су два медијска садржаја о ОСИ:**
- ✓ *„Шипетић: Услуга персоналног асистента у Чачку функционише без проблема"*, (датум објаве: 29. мај 2019.);[58]
- ✓ *„Чланови Удружења глувих и наглувих из Чачка други на фестивалу драме и пантомиме"*, (датум објаве: 31. мај 2019.);[59]
- **у јуну 2019. године објављено је три медијска садржаја о ОСИ:**
- ✓ „За реконструкцију Дома слепих 2,8 милиона динара", (датум објаве: 14. јун 2019.);[60]
- ✓ *„У Чачку представљен први говорни софтвер на српском за слепе и слабовиде)"*, (датум објаве: 17. јун 2019.);[61]

[53] Детаљније о темама извештавања видети у одељку **3.3**

[54] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/01/volonteri-kancelarije-za-mlade-pripremili-500-paketica-za-bolesnu-i-socijalno-ugrozenu-decu/

[55] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/03/dan-otvorenih-vrata-u-domu-slepih-u-cacku/

[56] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/04/u-skoli-1-novembar-maskenbalom-obelezen-svetski-dan-osoba-sa-autizmom/

[57] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/04/korisnike-ce-do-zracka-i-skole-1-novembar-uskoro-prevoziti-novi-mini-bus/

[58] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/05/sipetic-usluga-personalnog-asistenta-u-cacku-funkcionise-bez-problema/

[59] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/05/udruzenje-gluvih-i-nagluvih-iz-cacka-drugi-na-festivalu-drame-i-pantomime/

[60] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/06/za-rekonstrukciju-doma-slepih-28-miliona-dinara/

[61] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/06/u-cacku-predstavljen-prvi-govorni-softver-na-srpskom-za-slepe-i-slabovide/

- ✓ *„Отворена фискултурна сала за кориснике "Зрачка" и школе "1. новембар" (ФОТО)",* (датум објаве: 20. јун 2019.);[62]

- **у јулу 2019. године објављен је један медијски садржај о ОСИ:**

- ✓ *„За установу "Зрачак" пола милиона динара из средстава опортунитета",* (датум објаве: 15. јул 2019.);[63]

- **у августу 2019. године није било објављених медијских садржаја о ОСИ;**

- **у септембру 2019. године објављено је пет медијских садржаја о ОСИ:**

- ✓ *„Медијска (не)видљивост особа са инвалидитетом у Чачку",* (датум објаве: 12. септембар 2019.);[64]
- ✓ *„Установа "Зрачак" прославила шести рођендан",* (датум објаве: 16. септембар 2019.);[65]
- ✓ *„Слепа девојка, двојица младића у инвалидским колицима и њихови асистенти истински хероји Чачанског полумаратона",* (датум објаве: 16. септембар 2019.);[66]
- ✓ *„Главинић: Услуге личног пратиоца у Чачку користе 52 детета, потребе су веће",* (датум објаве: 22. септембар 2019.);[67]
- ✓ *„У центру Чачка отворена изложба "Особе са инвалидитетом које су мењале свет",* (датум објаве: 26. септембар 2019.);[68]

- **у октобру 2019. године објављено је три медијска садржаја о ОСИ:**

- ✓ *„И даље се мало зна о проблемима инвалида",* (датум објаве: 9. октобар 2019.);[69]
- ✓ *„У Чачку организовано Државно првенство за глуве и наглуве у пикаду",* (датум објаве: 20. октобар 2019.);[70]
- ✓ *„Реконструисана зграда Удружења глувих и наглувих у Чачку",* (датум објаве: 29. октобар 2019.);[71]

- **у новембру 2019. године објављено је четири медијска садржаја о ОСИ:**

- ✓ *„Бранка коначно добила специјалну столицу за инвалиде: Да ме деца више не носе као крпару",* (датум објаве: 6 новембар 2019.);[72]

---

[62] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/06/otvorena-fiskulturna-sala-za-korisnike-zracka-i-skole-1-novembar-foto/

[63] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/07/za-ustanovu-zracak-pola-miliona-dinara-iz-sredstava-oportuniteta/

[64] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/09/medijska-nevidljivost-osoba-sa-invaliditetom-u-cacku/

[65] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/09/ustanova-zracak-proslavila-sesti-rodjendan/

[66] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/09/slepa-devojka-dvojica-mladica-u-invalidskim-kolicima-i-njihovi-asistenti-istinski-heroji-cacanskog-polumaratona/

[67] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/09/glavinic-usluge-licnog-pratioca-u-cacku-koriste-52-deteta-potrebe-su-vece/

[68]Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/09/u-centru-cacka-otvorena-izlozba-osobe-sa-invaliditetom-koje-su-menjale-svet/

[69] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/10/i-dalje-se-malo-zna-o-problemima-invalida/

[70] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/10/u-cacku-organizovano-drzavno-prvenstvo-za-gluve-i-nagluve-u-pikadu/

[71] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/10/rekonstruisana-zgrada-udruzenja-gluvih-i-nagluvih-u-cacku/

[72] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/11/branka-konacno-dobila-specijalnu-stolicu-za-invalide-da-me-deca-vise-ne-nose-kao-krparu/

- ✓ *„Стручни скуп "Лишење пословне способности у функцији заштите људских права",* (датум објаве: 7 новембар 2019.);[73]
- ✓ *„Др Глишић: Директор болнице једним потписом може да омогући боље лечење оболелих од мултиплекс склерозе",* (датум објаве: 23. новембар 2019.);[74]
- ✓ *„Завршни стонотениски турнир особа са инвалидитетом",* (датум објаве: 24. новембар 2019.);[75]
- **у децембру 2019. године објављено је осам медијских садржаја о ОСИ:**
- ✓ *„У "Зрачку" обележен Међународни дан особа са инвалидитетом",* (датум објаве: 3. децембар 2019.);[76]
- ✓ *„Радионица "Ти не знаш како је мени" у ОШ "Степа Степановић" поводом Дана особа са инвалидитетом",* (датум објаве: 4. децембар 2019.);[77]
- ✓ *„У НСЗ уручени сертификати незапосленим особама са инвалидитетом",* (датум објаве: 12. децембар 2019.);[78]
- ✓ *„Колико су особе са инвалидитетом медијски видљиве?",* (датум објаве: 17. децембар 2019.);[79]
- ✓ *„Возачи често отежавају кретање слепих и слабовидих",* (датум објаве: 23. децембар 2019.);[80]
- ✓ *„Бранкица Јанковић: Дискриминација на тржишту рада, велики проблем страначко запошљавање",* (датум објаве: 25. децембар 2019.);[81]
- ✓ *„Плејмејкер Борца Брајс Џонс уручио новчану донацију Центру за самостални живот особа са инвалидитетом",* (датум објаве: 26. децембар 2019.);[82]
- ✓ *„Кошаркаши Борца и компанија "P...S... Fashion" уручили пакетиће корисницима "Зрачка",* (датум објаве: 27. децембар 2019.);[83]

[73] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/11/strucni-skup-lisenje-poslovne-sposobnosti-u-funkciji-zastite-ljudskih-prava/

[74] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/11/dr-glisic-direktor-bolnice-jednim-potpisom-moze-da-omoguci-bolje-lecenje-obolelih-od-multipleks-skleroze/

[75] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/11/zavrsni-stonoteniski-turnir-osoba-sa-invaliditetom/

[76] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/12/u-zracku-obelezen-medjunarodni-dan-osoba-sa-invaliditetom/

[77] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/12/radionica-ti-ne-znas-kako-je-meni-u-os-stepa-stepanovic-povodom-dana-osoba-sa-invaliditetom/

[78] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/12/u-nsz-uruceni-sertifikati-nezaposlenim-osobama-sa-invaliditetom/

[79] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/12/koliko-su-osobe-sa-invaliditetom-medijski-vidljive/

[80] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/12/vozaci-cesto-otezavaju-kretanje-slepih-i-slabovidih/

[81] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/12/brankica-jankovic-diskriminacija-na-trzistu-rada-veliki-problem-stranacko-zaposljavanje/

[82] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/12/plejmejker-borca-brajs-dzons-urucio-novcanu-donaciju-centru-za-samostalni-zivot-osoba-sa-invaliditetom/

[83] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/12/kosarkasi-borca-i-kompanija-p-s-fashion-urucili-paketice-korisnicima-zracka/

Ауторка истиче да је за особе са инвалидитетом број објављених медијских садржаја о ОСИ важна тема јер је недовољна видљивост у медијима један од проблема са којим се суочавају.

3.2. Квантитативна анализа заступљености медијских садржаја о ОСИ у локалним медијима

У овом одељку ауторка ће анализирати неколико новинарских текстова, као примере добре и лоше новинарске праксе.

Портал западне Србије (www.pzs.rs)

Слика 1: Насловна страна *Портала западне Србије* (www.pzs.rs)

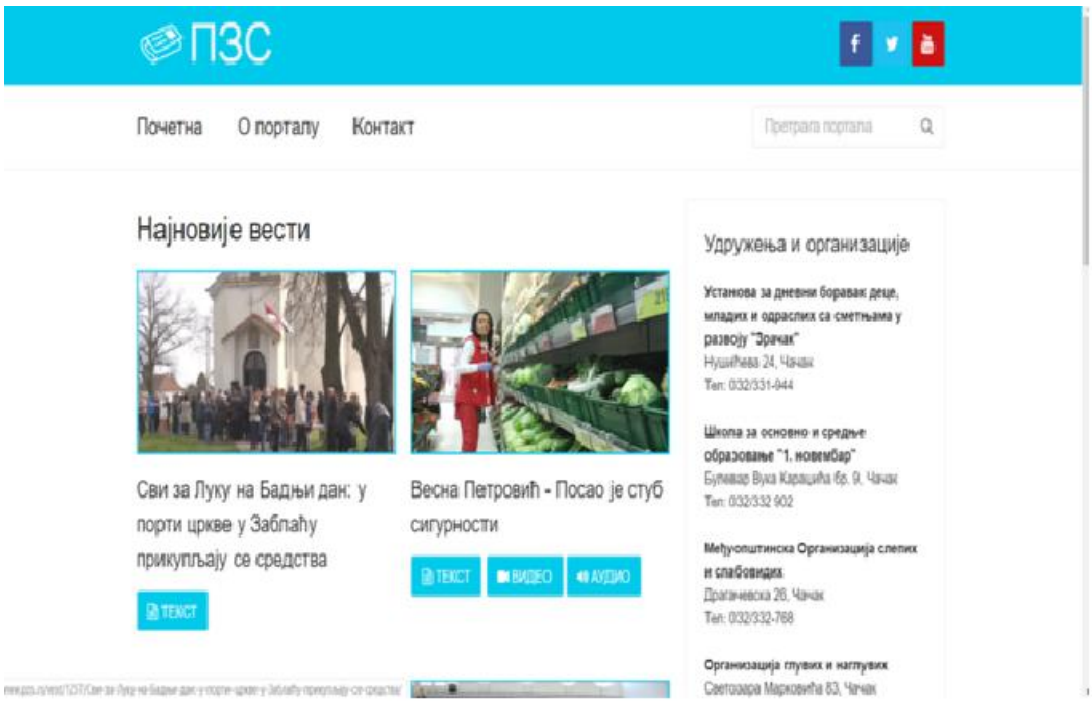

Код наведеног портала најуочљивији је пример употребе термина „особа са посебним потребама“. У оквиру Анализе „Пројектно суфинансирање медијских садржаја у јавном

интересу – Чачак, 2017. - 2018.''[84] разматрани су произведени медијски садржаји локалних медија током 2017. и 2018. године. У оквиру поменуте анализе разматран је и медијски садржај портала www.pzs.rs током 2018. године (Портал за особе са посебним потребама западне Србије). На сајту www.pzs.rs се наводи да је „Портал за особе са инвалидитетом Западне Србије" уписан у регистар Јавних гласила Републике Србије под бројем ИН 000144. Оснивач "4Н студио" - студио за фото, видео и пост продукцију власника Драгана Николића.[85] Наведени портал је добио средства града Чачка за суфинансирање пројекта „Инвалиди у уметности и спорту", односно за суфинасирање медијских садржаја који су намењени ОСИ.

Циљ пројекта је *„пласман 45 медијских садржаја који подразумевају популаризацију инвалидних лица која су сама себи створила свет у коме живе и по коме су препознатљива"*. Сама дефиниција циља пројекта наводи да питамо: Какав је то свет по коме су особе са инвалидитетом препознатљиве, у каквом то свету они/е живе? Можда то питање би „ваљани" новинар/ка могао упутити аутору пројекта „Инвалиди у уметности и спорту". *Можда поред овог нашег, постоји и неки паралелни свет, у коме би требало да живе ОСИ?* Дискриминација, незнање, недостатак сензибилитета за особе са инвалидитетом.

Ауторке поменуте Анализе, између осталог наводе да су аутори пројекта „Инвалиди у уметности и спорту" користили знаковни језик што је позитиван пример реализације оваквих садржаја, а као кључну замерку истичу назив портала на коме су медијски садржаји пласирани – *Портал за особе са посебним потребама западне Србије* – што је језички неприхватљиво имајући у виду чињеницу да се овај термин више не користи Такође, уочен је и термин „инвалидна лица'' што је, такође, неприхватљиво.[86] Похвално је што је оснивач након изнетих замерки на јавној тв дебати, где су и представљени резултати истраживања, уважио критике и променио назив портала.

За потребе нашег *Приручник*а, анализираћемо два текста:

- ✓ *„Дарко Кузмановић - На путу до циља"*, (датум објаве: 27.12.2019.), пројектно суфинасирање – град Чачак;[87]

[84]Анализа је саставни део пројекта „Форум за грађански надзор јавних политика локалне заједнице", који је спровео чачански Центар за мониторинг и активизам – ЦЕМА уз подршку Фондације за отворено друштво, Србија.

[85] На сајту Агенције за привредне регистре (детаљније видети: https://aplikacije3.apr.gov.rs/RemediaPublicWebSearch/MediaSearch/GetDetails/3058, под регистрационим бројем ИН000144, регистрован је "4Н студио" - студио за фото, видео и пост продукцију власника Драгана Николића.

[86] Представљање резултата истраживања, доступно преко: https://www.cema.rs/sr/vest/61/Javna-TV-debata-(VIDEO)/

[87] Текст доступан преко:

У првом тексту, *„Дарко Кузмановић - На путу до циља“,* ауторке похваљују наведени портал због промоције социјалне инклузије особа са инвалидитетом. Ауторка налази да је спорна објављена слика Дарка Кузмановића, где он делује тужно и утучено. Похвално је што вест поседује и аудио и видео запис, а и што се у објављеном тексту поред Дарка, изјашњавају и његове колеге и претпостављени.

Слика 2: *„Дарко Кузмановић - На путу до циља“*

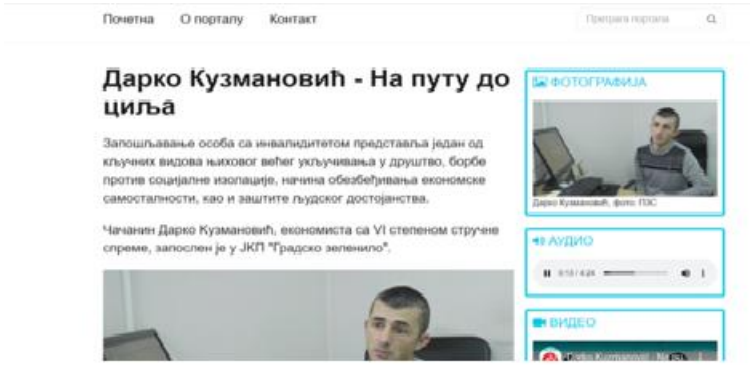

- ✓ *„Весна Петровић - Посао је стуб сигурности“,* (датум објаве: 28.12.2019.), пројектно суфинасирање – град Чачак.[88]

Други текст, *„Весна Петровић - Посао је стуб сигурности“,* представља позитиван пример промоције радне средине која је отворена, укључива и приступачна за особе са инвалидитетом, као и борбе против стереотипа и предрасуда према особама са инвалидитетом, подизања нивоа свести јавности о њиховим способностима и доприноса развоју друштва.

Међутим, ауторка овде наводи као замерку представљање ОСИ као особа које су упркос оштећењу успешне исто као и особе које га немају, „могу да се запосле после година чекања на посао и успешно обављају радне задатке“, али ипак не могу самостално и без помоћи особа из окружења и породице, примера ради у тексту:

---

http://www.pzs.rs/vest/1254/%D0%94%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%BE-%D0%9A%D1%83%D0%B7%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%9B---%D0%9D%D0%B0-%D0%BF%D1%83%D1%82%D1%83-%D0%B4%D0%BE-%D1%86%D0%B8%D1%99%D0%B0/

[88] Текст доступан преко:
http://www.pzs.rs/vest/1256/%D0%92%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%B0-%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%9B---%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%B0%D0%BE-%D1%98%D0%B5-%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B1-%D1%81%D0%B8%D0%B3%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8/

„Ако не могу да подигнем нешто тешко, знам да на њих могу да рачунам“(*„Весна Петровић - Посао је стуб сигурности“)* или

„Дарко може да се укључи у све послове и успешно да обави сваки радни задатак", ... „Темељан је и види се да поседује потребно знање за обављање послова које он тренутно ради. Када је дошао овде кренули смо од неких једноставнијих послова у рачуноводству и финансијама,..“ *(„Дарко Кузмановић - На путу до циља“)*

Слика 3: Текст *„Весна Петровић - Посао је стуб сигурности“*

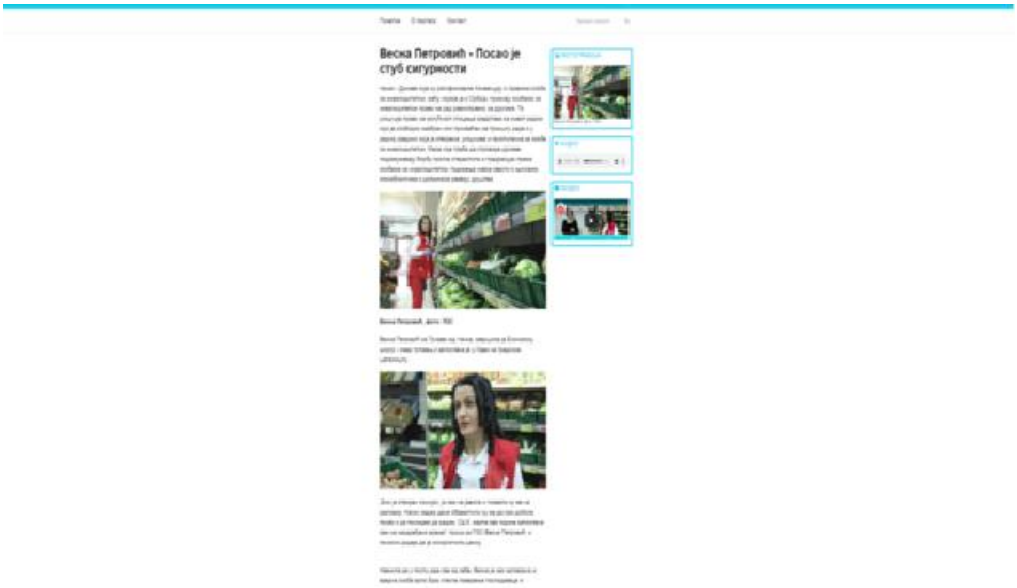

Недељник „Чачански глас” (https://www.caglas.rs/)

За потребе нашег *Приручник*а, анализираћемо следеће текстове:

- ✓ *„Један дан у мојим ципелама“,* (датум објаве: 6. март 2019.);[89]

Ауторка сматра да је непримерен наслов, пошто се у тексту говори о особама са инвалидитетом, и замерка се односи и на коришћење термина „хендикеп“.

- ✓ *„Да ли смо свесни како је бити особа са хендикепом?“,* (датум објаве: 11. март 2019.);[90]

[89] Текст доступан преко:
https://www.caglas.rs/%d1%98%d0%b5%d0%b4%d0%b0%d0%bd-%d0%b4%d0%b0%d0%bd-%d1%83-%d0%bc%d0%be%d1%98%d0%b8%d0%bc-%d1%86%d0%b8%d0%bf%d0%b5%d0%bb%d0%b0%d0%bc%d0%b0/

Замерке се односе на непримерену терминологију. Иако ауторка сматра иновативним акције и пројекте Кацеларије за младе, а*уторка сугерише континуирану едукацију о извештавању о инвалидности, посебно о социјалном моделу извештавања (људска права) и адекватној употреби језика и терминологије.*

- ✓ *„ДАН ОТВОРЕНИХ ВРАТА У МЕЂУОПШТИНСКОЈ ОРГАНИЗАЦИЈИ СЛЕПИХ ЧАЧАК“,* Поднаслов: *„ПОДРШКА И ЉУБАЗНОСТ – ОДГОВОР НА ПИТАЊЕ КАКО ДА БУДЕ БОЉЕ“,* (датум објаве: 15. март 2019.);[91]

Позитиван пример. Замерка је што у тексту нема изјаву слепе и/или слабовиде особе.

- ✓ *„ОБЕЛЕЖЕНИ СВЕТСКИ ДАН ШУМА И ОСОБА СА ДАУНОВИМ СИНДРОМОМ“,* (датум објаве: 21. март 2019.);[92]

Дискриминаторски наслов. Овде се ауторка пита како је уопште могуће да се особа са Дауновим синдромом и шума нађу у истој реченици? Новинар/ка не поседује сензибилитет према овој теми. Целокупан текст је споран. Навешћемо кључне делове:
„Покрет Горана и Школа за основно и средње образовање „1. новембар“ **обележили су Светски дан шума и Особа са дауновим синдромом.** Циљ је **да се укаже на значај природе, али и инклузију деце са сметњама у развоју у ширу друштвену заједницу.“**
„Иначе је пракса у чачанским школама да наставници размењују своја искуства, као и да се организују разне врсте акција у оквиру којих ће се деца са Дауновим синдромом, њих 15, која похађају школу „1. новембар“ дружити са својим вршњацима. На позив Покрета Горана **и они су учествовали у обележавању Светског дана шума, а на тај начин обележили и Дан особа са дауновим синдромом.“**

[90] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/%d0%b4%d0%b0-%d0%bb%d0%b8-%d1%81%d0%bc%d0%be-%d1%81%d0%b2%d0%b5%d1%81%d0%bd%d0%b8-%d0%ba%d0%b0%d0%ba%d0%be-%d1%98%d0%b5-%d0%b1%d0%b8%d1%82%d0%b8-%d0%be%d1%81%d0%be%d0%b1%d0%b0-%d1%81%d0%b0-%d1%85/

[91] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/%d0%b4%d0%b0%d0%bd-%d0%be%d1%82%d0%b2%d0%be%d1%80%d0%b5%d0%bd%d0%b8%d1%85-%d0%b2%d1%80%d0%b0%d1%82%d0%b0-%d1%83-%d0%bc%d0%b5%d1%92%d1%83%d0%be%d0%bf%d1%88%d1%82%d0%b8%d0%bd%d1%81%d0%ba%d0%be%d1%98/

[92] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/%d0%be%d0%b1%d0%b5%d0%bb%d0%b5%d0%b6%d0%b5%d0%bd%d0%b8-%d1%81%d0%b2%d0%b5%d1%82%d1%81%d0%ba%d0%b8-%d0%b4%d0%b0%d0%bd-%d1%88%d1%83%d0%bc%d0%b0-%d0%b8-%d0%be%d1%81%d0%be%d0%b1%d0%b0-%d1%81%d0%b0-%d0%b4/

Слика 4: *„ОБЕЛЕЖЕНИ СВЕТСКИ ДАН ШУМА И ОСОБА СА ДАУНОВИМ СИНДРОМОМ“*

- ✓ *„БЕБИ АЛАРМИ ЗА ГЛУВЕ РОДИТЕЉЕ“,* Поднаслов: *„ЗА БЕЗБРИЖНИЈЕ ОДРАСТАЊЕ ДЕЦЕ“,* (датум објаве: 7. јун 2019.);[93]

Иако је текст у форми кратког саопштења, спорни су и наслов и поднаслов објаве. Из текста можемо да закључимо да ће деца чији су родитељи глуви безбрижније одрастати, уколико њихови родитељи имају беби аларм? Објава има дискриминаторску ноту: „Помозимо глувим мајкама, брига за млади нараштај.“

Слика 5: *„БЕБИ АЛАРМИ ЗА ГЛУВЕ РОДИТЕЉЕ“,* Поднаслов: *„ЗА БЕЗБРИЖНИЈЕ ОДРАСТАЊЕ ДЕЦЕ“*

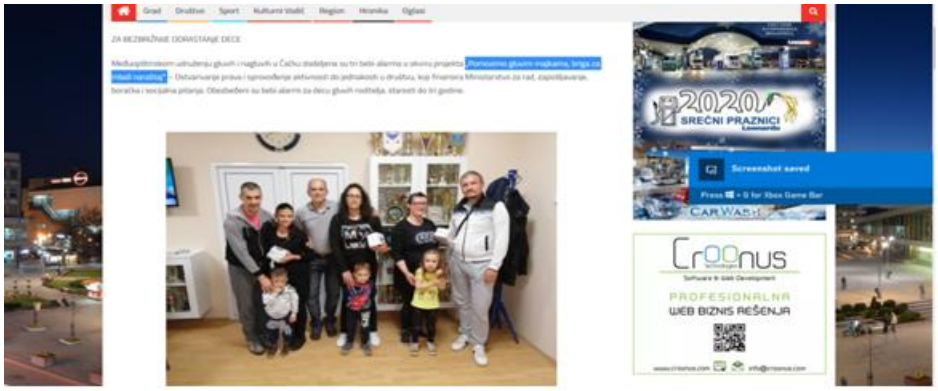

- ✓ *„У САВЕЗУ СЛЕПИХ И СЛАБОВИДИХ У ЧАЧКУ ПРЕДСТАВЉЕН НОВИ ГОВОРНИ СОФТВЕР ЗА АНДРОИД ТЕЛЕФОНЕ“*, (датум објаве: 22. јун 2019.);[94]

Замерке се односе на начин на који је писан текст. Прво питање које је ауторка поставила јесте због чега је слепим и слабовидм особама потребан говорни софтер? Одговор да се ради о „програму који слепим и слабовидим омогућава да чују све оно што се види на екрану андроид телефона“, сазнали смо у последњем параграфу.

[93] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/bebi-alarmi-za-gluve-roditelje/

[94] Текст доступан преко: https://www.caglas.rs/u-savezu-slepih-i-slabovidih-u-cacku-predstavljen-novi-govorni-softver-za-android-telefone/

Портал „Морава инфо" (http://moravainfo.rs/)

За потребе нашег *Приручник*а, анализираћемо следеће текстове:

- ✓ *„Слепа девојка, двојица младића у инвалидским колицима и њихови асистенти истински хероји Чачанског полумаратона",* (датум објаве: 16. септембар 2019.);[95]

Свакако је наслов могао бити другачији, јер се сугерише да су инвалидитет и слабовидост једино обележје „хероја" Чачанског маратона. Примера ради могли смо да кажемо да је Искра херој Чачанског маратона. Поразно је што у тексту нисмо сазнали имена младића у инвалидским колицима:

„сасвим сигурно ће се још дуго ће се причати о истинским херојима трке – **о двојици младића у инвалидским колицима** који су прешли читаву полумаратонску трасу дугу 21.097 метара захваљујући осморо пријатеља **који су их све време трке гурали до циља**, као и о слепој девојци Искри Миленковић, која је исту деоницу **прешла држећи за руку свог оца**."

Новинар је могао да напише да су младићи успешно прешли читаву полумаратонску трасу са својим пријатељима, а да је Искра исту деоницу прешла са својим оцем.

Слика 6: *„Слепа девојка, двојица младића у инвалидским колицима и њихови асистенти истински хероји Чачанског полумаратона"*

- ✓ *„И даље се мало зна о проблемима инвалида",* (датум објаве: 9. октобар 2019.);[96]

[95] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/09/slepa-devojka-dvojica-mladica-u-invalidskim-kolicima-i-njihovi-asistenti-istinski-heroji-cacanskog-polumaratona/

Позитиван пример медијског извештавања, уз активну укљученост организације ОСИ.

- ✓ *„Бранка коначно добила специјалну столицу за инвалиде: Да ме деца више не носе као крпару",* (датум објаве: 6 новембар 2019.);[97]

Иако је сам текст коректан у погледу потретисања особе са инвалидитетом, наслов је дискримининишући и сугерише да ОСИ мора да се носи „као крпара".

- ✓ *„Стручни скуп "Лишење пословне способности у функцији заштите људских права",* (датум објаве: 7 новембар 2019.);[98]

Наслов нам сугерише да уколико некога лишите пословне способности, ви му штитите људска права.

3.3. Тематске области

На основу анализираних медијских садржаја локалних медија јасно се намеће потреба за комплекснијим елаборирањем проблема особа са инвалидитетом, а могли смо да уочимо и очигледну медијску дистанцу у односу на особе са инвалидитетом у погледу начина и садржајности извештавања локалних медија о особама са инвалидитетом.

Портал западне Србије (www.pzs.rs): од наведених шест текстова, теме извештавања три објављена текста баве се запошљавањем особа са инвалидитетом, један текст је посвећен слабој видљивости особа са инвалидитетом, а два додели новогодишњих пакетића деци са сметњама у развоју.

Недељник „Чачански глас" (https://www.caglas.rs/): од објављених двадесет и седам (27) медијских садржаја о ОСИ у току 2019. године, четири медијска садржаја су била везана за обележавање одређених датума, један додели новогодишњих пакетића, било је седам „пројектних" прилога, док се остали прилози могу сврстати у категорију медицинске заштите и/или медијско извештавање о успеху особа са инвалидитетом у сфери спорта и културе.

Портал „Морава инфо" (http://moravainfo.rs/): од објављених тридесет (30) медијских садржаја о ОСИ у току 2019. године, два су била везана за доделу новогодишњих пакетића,

[96] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/10/i-dalje-se-malo-zna-o-problemima-invalida/

[97] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/11/branka-konacno-dobila-specijalnu-stolicu-za-invalide-da-me-deca-vise-ne-nose-kao-krparu/

[98] Текст доступан преко: http://moravainfo.rs/2019/11/strucni-skup-lisenje-poslovne-sposobnosti-u-funkciji-zastite-ljudskih-prava/

четири за новчану донацију и реконструкцију објекта, три медијска садржаја су била везана за обележавање одређених датума, девет су била „пројектни“ прилози, док се остали медијски садржаји могу сврстати у категорију медицинске и социјалне заштите и/или медијско извештавање о успеху особа са инвалидитетом у спорту.

Објављене медијске садржаје у локалним медијима током 2019. године карактерише избор теме: најзаступљеније је медијско извештавање о положају особа са инвалидитетом у сфери образовања, запошљавања, спорта и културе, најчешће са аспекта наглашавања успеха упркос оштећењу и препрекама. Успеси на овим пољима најчешће су повод и за теме у вези са друштвеним положајем особа с инвалидитетом или елемената личне приче у циљу истицања воље, упорности особа са инвалидитетом. Велики је број и прилога који су „пројектни“ прилози, односно који су део пројекта цивилног друштва или самог медија у сарадњи са НВО или државним институцијама или као део тзв. друштвене одговорности који компаније пласирају медијима, а следе их пригодни, готово свечарски прилози поводом одређених датума (Међународни дан ОСИ, Дан слепих и слабовидих и сл.).

Нажалост, најмањи је број медијских садржаја који су део уређивачке политике која заговара принцип једнаких могућности. Као закључак се намеће чињеница да, иако чине десет одсто становништва, ОСИ су у медијима (локалним и националним) знатно мање просторно и временски заступљени од већинске популације.

4. Препоруке и закључна разматрања

Свако од нас, или неко нама драг, у сваком тренутку, може постати припадник маргинализоване заједнице, може се наћи у стању „другости“/„различитости“. Помислимо на то када следећи пут будемо извештавали о маргинализованој групи, о особи са инвалидитетом, помислимо како би волели/желели/хтели да се извештава о нама. Оно што нећемо наћи ни у једном објављеном закону, подзаконском акту, приручнику, кодексу ... јесте управо то **упозорење**. Уколико останемо без посла и зараде бићемо „социјални случај“; уколико преживимо саобраћајни удес постоји могућност да будемо привремени или трајни „инвалид“; старимо и са годинама сви постајемо помало „спорији“/„различити“ - слабије видимо и чујемо, теже се крећемо. Напокон, свако од нас може добити дете којем нису развијене све функције подједнако.

А оно што можемо **САДА као новинари/уредници/власници локалних медија да учинимо и/или да заговарамо како би се побољшало медијско извештавање о особама са инвалидитом је:**

- да „пређемо са стигматизујућих стереотипа о инвалидности“ на „оснажујуће извештавање“;
- да будемо заговорници већег ангажовања особа са инвалидитетом у медијима. Увредљива терминологија и сензационалистичко извештавање нестаће много брже када већи број особа са инвалидитетом буде радио у медијима;
- организовање обука за **СВЕ** запослене у медијима из следећих области: обуке медијских стручњака о извештавању о инвалидности, посебно о социјалном моделу извештавања (људска права), адекватна употреба језика и терминологије. Обуке су од кључне важности да помогну новинарима, уредницима и продуцентима у разумевању инвалидности из другачије перспективе, да би о питању инвалидности могли да извештавају на оснажујући начин;
- прилози/текстови са циљем подизања свести јавности о негативном портретисању особа са инвалидитетом у медијима;
- медијски стручњаци/радници/уредници би требало да осигурају да се медијски производи праве у форматима који су приступачни свима (без обзира на финансијска средства) укључујући гестовни говор или примера ради аудио формате за особе оштећеног вида;
- новинари **морају** да се обраћају особама са инвалидитетом и заговорницима питања инвалидности као изворима вести како би осигурали да се „друга страна” приче **УВЕК** чује.

Представници удружења особа са инвалидитетом требало би да:

- доставе име стручњака – извора вести и/или информација – локалним медијима, како новинари/продуценти/уредници не би правили пропусте приликом навођења националних и локалних удружења особа са инвалидитетом или/и имена националних и/или локалних стручњака за питања инвалидности;
- жалбе би требало слати уредницима/новинарима када се наиђе на неетичко извештавање у штампи;
- захтевати да се исправи грешка када се користи неприкладна терминологија;
- скренути пажњу уредницима/новинарима на негативно портретисање особа са инвалидитетом;
- удружења и организације особа са инвалидитетом морају да се осигурају да њихов глас буде заступљен у текстовима који се односе на питања инвалидности и да се њихова порука преноси тачно;
- удружења и организације особа са инвалидитетом морају да буду активније и да се труде да теме из области инвалидности буду уврштене у вести и да своје приче достављају новинарима и уредницима;
- обука представника удружења/организација особа са инвалидитетом на тему односа са јавношћу и рада са медијима – неопходно је знати КАКО сарађивати са медијима да би се осигурало да теме из области инвалидности долазе на дневни ред у медијима и да се о њима извештава са становишта самих особа са инвалидитетом.

Литература

- Адамс, Лиса. *Инвалидност у штампи: истраживање о томе како су инвалидност и особе са инвалидитетом приказани у штампаним медијима у Босни и Херцеговини, Црној Гори и Србији у 2006. години* – Радни документ. Европске иницијативе за демократију и људска права (EIDHR)* i Handicap International–a, 2006.
- Башић, Горан. *Медији и особе са инвалидитетом*. Центар за истраживање етницитета, Београд, 2014.
- Васић, Соња. *Мониторинг примене УН Конвенције о правима особа са инвалидитетом у Србији*. Центар за оријентацију друштва – COD, Disability Rights Promotion International, 2013.
- Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом, *„Службенигласник РС“*, број 36/2009.
- Јовановић, Јелка. *Водич за извештавање о рањивим групама, са посебним освртом на особе са инвалидитетом*. Независно удружење новинара Србије. Београд, 2014.
- Јовановић, И. Наше речи одсликавају наше ставове. У Ј. Тркуља (ур.), *Забрана дискриминације особа са инвалидитетом* (стр. 446–447). Национална организација особа са инвалидитетом Србије, Службени гласник. Београд: Правни Факултет Универзитета, 2012.
- Korać Graovac, Aleksandra, and Anica Čulo. "Konvencija o pravima osoba s invaliditetom – novi pristup shvaćanju prava osoba s duševnim smetnjama." *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 61.1 (2011): 65–109.
- Марковић Милан М., Попис становништва, домаћинстава и станова 2011. године у Републици Србији – ОСОБЕ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ У СРБИЈИ, Републички завод за статистику, Београд, 2014. Доступно преко: http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Invaliditet.pdf.
- Милошевић, Јелена. „Представљање особа са инвалидитетом у књижевности, стрипу и филму."*ЦМ Комуникација и медији* 10.34 (2015): 97–120.
- Петровић, Љ. Језик инвалидности као друштвени проблем кроз историју. *Hereticus*, 3–4: (2010): 77–92.
- Повереник за заштиту равноправности, „Посебан извештај о дискриминацији особа са инвалидитетом у Србији“, 2013, доступно преко: http://www.ravnopravnost.gov.rs/images/files/Poseban%20izvestaj%20%20osobe%20sa%20invaliditetom%20FINAL%209.5. 2013.pdf
- Повереник за заштиту равноправности, ЦеСид и УНДП „Однос грађана према дискриминацији у Србији“, Истраживање јавног мнења, (2012), доступно преко:

http://www.ravnopravnost.gov.rs/files/Izvestaj_diskriminacija__CPE_CeSID_UNDP_decembar_2012.pdf.

- Рајков Гордана, *Жене са инвалидитетом*, доступно преко: http://www.cilsrbija.org/ebib/Zene_sa_invaliditetom.pdf
- Рељановић Марио, Студија о примени Закона о забрани дискриминације у Србији, Комитет правника за људска права, 2017., доступно преко: http://www.yucom.org.rs/wp-content/uploads/2018/03/Studija-o-primeni-Zakona-o-zabrani-diskriminacije-u-Srbiji-Mario-Reljanovic.pdf
- Ружичић, Милица Мима. *Терминолошки речник инвалидности – ка једнакости у јавном говору.* Нови Сад: Дневник – Штампарија, Новосадско удружење студената са хендикепом, Центар „Живети усправно“, 2003.
- Ружичић-Новковић, Милица Мима. „Представљање особа са инвалидитетом у медијском дискурсу Србије." Центар „Живети усправно“, Нови Сад , 2014.
- Стаменковић Гордана, „Слика деце у медијима", Media Team Leader, уз подршку града Чачка, 2016., доступно преко: http://www.objektivno1.rs/region-gradovi/cacak/11129/cacak-odrzana-strucna-radionica-slika-dece-u-medijima---zloupotreba-i-zastita.html.
- Упоредно истраживање о квалитету запослености особа са инвалидитетом, доступно преко: http://www.cilsrbija.org/ebib/200905241017430.istrazivanje_za_sajt.pdf.
- Форум младих са инвалидитетом, Цивилно друштво против дискриминације, 2008., доступно преко: http://fmi.rs/wp-content/uploads/2013/02/Civilno-dru%C5%A1tvo-protiv-diskriminacije-2009.pdf.
- Чаревић Митановски Лепојка, Виолета Кочић Митачек и Марко Савић, „Жене са инвалидитетом у Србији – правна анализа стања и правне регулативе о положају жена са инвалидитетом у Републици Србији", „...Изкруга“, 2009.

ИЗДАВАЧ:

ЦЕМА
Centar za monitoring i aktivizam
Center For Monitoring & Activism

– Центар за мониторинг и активизам – ЦЕМА, Чачак

Уредништво:

Светлана Којановић

Марија Недељковић–Правдић

Графички дизајн:

Лука Којановић (Media Team Leader CK d.o.o.)

– Приручник је публикован у оквиру пројекта „ИЗВЕШТАВАЊЕ О ОСОБАМА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ У ЛОКАЛНИМ МЕДИЈИМА", који је суфинансиран уз подршку града Чачка. Ставови изнети у подржаном пројекту и овом тексту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства.

Copyright © 2019. CEMA